

mlade povjesničare. Istraživanja takvog tipa trebalo bi provesti za čitavu Dalmaciju i sjevernu Hrvatsku, zalazeći što dublje u prošlost, koliko to dopuštaju postojeći izvori. Premda za ranija stoljeća nije sačuvano toliko dokumenata koliko je D. Božić-Bužančić imala na raspolaganju za XVIII stoljeće, mnogo bi se moglo učiniti i s onim dokumentima koji postoje i koji leže neiskorišteni u arhivima. Inventari imovine, oporuke, ugovori, dekreti, kronike pružaju obilje podataka koji bi kroz pero historičara mogli pružiti cjelovitiju sliku naše povijesti.

Gledajući na knjigu D. Božić-Bužančić u svjetlu takvih mogućnosti možemo na kraju reći da je ona dragocjen početak koji bi, kako autorica sama zaključuje, »trebao pokrenuti daljnja istraživanja privatnog i društvenog života« (5).

Zdenka Janeković

KARLO JURIŠIĆ, FRA GABRO CVITANOVIĆ I NJEGOV »RATNI DNEVNIK« (1914.—1918.), Split 1984, str. 247.

U izdanju Zbornika »Kačić« kao osmi svezak knjižnice monografija, dokumenta i građe izašla je ova knjiga. Njezin je autor pisac knjiga »Katolička crkva u biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine« (Zagreb 1972), »Fra Lujo Marun — osnivač starohrvatske arheologije« (Split 1979), »Franjevački samostan Zaostrog« (Zagreb 1981; vodič) i više rasprava u *Gradi za povijest književnosti hrvatske JAZU* (1956), *Sinjskoj spomenici* (1965), *Starinama JAZU* (1966), *Kačiću* (1968—1982), *Makarskom zborniku* (1970), *Adriatica maritima JAZU* (1974), *Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku* (1968—1969), posljednjem izdanju Kačićeva »Razgovora ugodnoga« (1983) i dr.

Cvitanovićev »Dnevnik« Jurišić je odlučio objaviti kao povijesno vrelo kakvih u nas o tome vremenu, a napose s tom tematikom, nema mnogo, i to radi boljega poznavanja »austrougarskih zarobljenika na talijanskoj Asinari, gdje je bilo i mnogo ljudi naše krvi i našega jezika« (13).

U prvom dijelu knjige Jurišić piše o obitelji Cvitanović i o naslovniku koji se 1887. rodio u Baškoj Vodi kraj Makarske. Cvitanović je stupivši u franjevački red studirao u Hrvatskoj i Njemačkoj (München), gdje ga je u postizanju doktorata omeo poziv u vojsku odmah nakon izbijanja rata 1914. Kao vojni svećenik u poljskoj bolnici dospio je 17. XI 1914. u Srbiju, a već je 6—7. XII. »zbog ranjenih i bolesnih vojnika, koje nije htio ostaviti, dobrovoljno dospio u ropstvo Kraljevine Srbije, u kojem je ostao sve do prosinca 1915. kada je nakon povlačenja srpske vojske kroz Albaniju s ostalim zarobljenicima bio predat Kraljevini Italiji. Tako je veći dio ropstva i rata proveo na pustom talijanskom otočiću Asinara na sjeveru Sardinije (18. XII 1915.—2. V 1918), o čemu potanko sâm priča u rukopisu *Bijednici*, koji se ovdje [...] objavljuje pod naslovom *Ratni dnevnik*«. U talijanskom zarobljeništvu ostao je do ožujka 1919. i tek se na početku travnja vratio u zavičaj.

Disertacijom »Franjevačka provincija presv. Otkupitelja i francuska vladavina u Dalmaciji 1806—1813« (München 1920) doktorirao je i po povratku u domovinu predavao crkvenu povijest na makarskoj franjevačkoj bogosloviji (1920—1927. i 1933—1943). Također je obavljao različne dužnosti u svome redu (do 1946) i bio misionar u SAD (1928—1931); 1947. imenovan je honorarnim nastavnikom na katedri crkvene povijesti Bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, gdje je predavao do 1953. Umro je u Zagrebu 1955.

Nakon opisa Cvitanovićeva života Jurišić prikazuje njegov povijesni stručni i publicistički rad, apologetičke i druge članke, te rukopisnu ostavštinu. Ocjenjuje ga kao čovjeka, redovnika, svećenika, profesora i pisca, pa zaključuje da je Cvita-

nović »bio i ostao u prvome redu pučki vjerski pisac, katolički apologet i domaći crkveni povjesničar, zatim ljetopisac svoga vremena« (75). Ocjenjujući njegov povjesničarski rad Jurišić kaže da je bio »profesor visoke spreme, ali više *publicist* negoli istraživač i stvaralac«, te da je osim disertacije »njegov ostali povijesni rad, koji bi bio prilog povijesnoj znanosti, zaista neznatan« (76). U svome se radu Cvitanović u prvome redu oslanjao na autoritete i uopće literaturu, a manje na izvore.

No, Jurišić ga zato ističe kao ljetopisca prvoga svjetskog rata, osobito njegov opis »zarobljeničkog života na talijanskom otoku Asinara«, opis koji se odlikuje »rijetkom objektivnošću«, te je »za svoju temu povijesno vrelo prvoga reda« (77).

Najposlije Jurišić donosi Cvitanovićevu bibliografiju (79—84) i literaturu o njemu (84—85), te nekoliko priloga (izbor iz Cvitanovićevih objavljenih i neobjavljenih radova, između drugoga i netiskani »Američki dnevnik« iz razdoblja 1928—1931. (102—107).

U drugom je dijelu Cvitanovićev »Dnevnik« (117—206), zapisi sastavljeni u zarobljeništvu na temelju dnevnih bilježaka vođenih u srpskom zarobljeništvu u Valjevu i Nišu, zatim na povlačenju sa srpskom vojskom kroz Srbiju, Makedoniju i Albaniju te u talijanskom zarobljeništvu, osobito za asinarskih dana. »Dnevnik« ide među ne baš velik broj hrvatskih svjedočanstava o prvome svjetskom ratu, pa Jurišić s razlogom kaže kako će »Dnevnik« »u hrvatskoj literaturi ostati kao prvi potanji izvještaj o sudbini austrougarskih zarobljenika na talijanskom otoku Asinari« (123). Jurišić je »Dnevnik« ponešto redigirao i popratio bilješkama. U prilogima tiskane su Cvitanovićeve »Misli jednoga zarobljenika o prvome svjetskom ratu« (210—218), koju katastrofu pisac promatra s kršćanskoga stajališta u sazrijevanju prijelomnica na gotovo svim područjima. U knjizi su također sažetak na njemačkom jeziku, te kazala osobnih imena i zemljopisnih naziva.

U »Dnevniku« se odrazuju sve strane zarobljeničkog života, kako psihičke tako i materijalne. Iako zaokupljen dnevnim zbivanjem i prilikama, Cvitanović je zapisao i neka zapažanja koja nadmašuju puko registriranje. Zapaža on susretljivost srpskoga puka, primjere pojedinačne plemenitosti, jednakost postupka prema srpskim i zarobljenim bolesnicima, pa nakon ukupnoga svoga zarobljeničkog iskustva kaže »da zarobljenici nisu nigdje toliko slobode uživali kao baš u Srbiji« (141). Dakako, ne idealizira on prilike u srpskom zarobljeništvu, ali mu se nužno nameću usporedbe s onim talijanskim. On također iznosi svoje opaske o raspoloženju naroda u krajevima kroz koje su se povlačili. Napokon, porazno je njegovo svjedočanstvo o smještajnim, higijenskim i zdravstvenim prilikama u talijanskom zarobljeništvu, o talijanskim postupcima, o silnom neskladu između službene propagande i stvarnosti (slaba prehrana, bolesti, pomor na tisuće ljudi). I ti su zapisi također protkani kritičkim mislima o dvadesetom stoljeću i o općenitom propadanju vrednota, kako je Cvitanović doživljavao svoje dane kao zabrinut katolički svećenik.

Svakako, treba na kraju reći da je Jurišić dobro učinio što je objavio ovo svjedočanstvo. Njegovim podacima moći će se poslužiti osobito proučavatelji ratne medicinske prošlosti, ali i drugi specijalisti.

Trpimir Macan

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3
Časopis izlazi jednom godišnje

Pretplate i narudžbe šaljite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 800 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — svibanj 1985.